

Чернівецький обласний краєзнавчий музей

МУЗЕЙНИЙ ЩОРІЧНИК

Випуск 6-8

**МУЗЕЙНИЙ ЩОРІЧНИК
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ**

**MUSEUM YEARBOOK
OF THE CHERNIVTSI REGIONAL MUSEUM**

CHERNIVTSI REGIONAL COUNCIL
CHERNIVTSI REGIONAL STATE ADMINISTRATION
Department of Culture
CHERNIVTSI REGIONAL MUSEUM

**MUSEUM YEARBOOK
OF THE CHERNIVTSI REGIONAL
MUSEUM**

Issue 6-8 (2021-2023)

Edited by
O. V. Rotar

Chernivtsi, «Druk Art», 2023

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
Управління культури
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

**МУЗЕЙНИЙ ЩОРІЧНИК
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО
КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ**

Випуск 6-8 (2021-2023)

Відповідальний редактор
О. В. Ротар

Чернівці, «Друк Арт», 2023

УДК 069:908(477.85)(084)
М89

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Чернівецького обласного краєзнавчого музею
(протокол № 3 від 27 квітня 2023 р.)*

Голова редакційної колегії: *О. В. Ротар*

Члени редакційної колегії: *К. В. Валявська, канд. іст. наук; В. А. Вознюк; М. В. Глібіщук, канд. іст. наук; І. І. Данчук; О. В. Добржанський, докт. іст. наук, професор; О. Г. Драгомирецька; М. В. Ільків, канд. іст. наук; Л. В. Колодій; Ю. М. Микосянчик; Т. В. Мінаєва, канд. іст. наук; Т. Д. Никирса, канд. біол. наук; О. В. Пелех; І. А. Піддубний, докт. іст. наук, доцент; І. В. Скільський, канд. біол. наук; Г. М. Скорейко, канд. іст. наук, доцент; Н. А. Смірнов, канд. біол. наук; М. К. Унгурян; А. В. Федорук, канд. іст. наук, доцент; Н. М. Холодницька; І. І. Чорней, докт. біол. наук, професор.*

Музейний щорічник Чернівецького обласного краєзнавчого музею /
М89 відп. ред. О. В. Ротар. – Чернівці : Друк Арт, 2023. – Вип. 6-8 (2021-2023). –
320 с.

ISBN 978-617-8129-22-4

До даного випуску увійшли статті й повідомлення співробітників Чернівецького обласного краєзнавчого музею та інших наукових установ. Опубліковано дослідження з історії, археології та народознавства. Надруковано матеріали, присвячені літературі, мистецтву і музейній справі. Окремими розділами представлені відомі персоналії та природа нашого краю.

Видання розраховане на співробітників наукових установ, працівників освітніх закладів, здобувачів освіти та краєзнавців.

УДК 069:908(477.85)(084)

ISBN 978-617-8129-22-4

© Колектив авторів, 2023
© ТОВ «Друк Арт», 2023

37. **Nicolle D.** Hungary and the fall of Eastern Europe, 1000-1568 (Men-at-Arms Series, 195). – Oxford: Osprey Publishing Ltd, 1988. – 48 p.
38. **Nossov K.** War Elephants (New Vanguard, 150). – Oxford: Osprey Publishing Ltd, 2008. – 48 p.
39. **Richardson T., Stevens D.** The Elephant Armor // Royal Armouries Yearbook. – 1996. – Vol. 1. – P. 100-106.
40. **Sarkar J. N.** History of Aurangzib. – Calcutta: M. C. Sarkar & Sons, 1912. – Vol. 2. War of Succession. – VIII, 320 p.

Ігор ПІДДУБНИЙ, Джина ПУЙКЕ

РУМУНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА ТА ЇЇ ВІРНІ В УМОВАХ ЗМІН 20-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Перша світова війна змінила «Стару Європу» в першу чергу в кордонах її країн та створила умови для появи нових політичних груп, які намагалися змінити соціальну структуру у країнах. Проте роль і місце соціальних груп залишалося незмінним до Другої світової війни. Також незмінним у багатьох країнах залишалася діяльність ряду інституцій. У міжвоєнній Румунії важливу роль відігравала діяльність Православної церкви, яка перебувала у системі державної влади, як необхідний елемент. Хоча суспільство в Румунії потребувало модернізації, все ж церква залишалася інституцією, яка притягувала до себе вірних, ставала порадником у багатьох справах духовного характеру. При цьому сама Румунська православна церква все ж потребувала модернізації, оскільки відтепер вона мала включити до свого складу та забезпечити сталу діяльність православних церков нових провінцій. Відтепер важливою ставала уніфікація церкви та зближення її діяльності зі світським життям, навіть через зближення офіційного календаря країни (григоріанський з квітня 1919 р.) з календарем церковним. Та й святі, які були символами захисту людства, часто ставали символами політичних угруповань.

Так стало і з архангелом Михаїлом, який мав своє земне втілення – Мігая Хороброго, харизматичного героя, спасителя християнського світу та румунів. Мігай Хоробрий, таким чином, виступає земним образом архангела Михаїла, святого заступника героя, а через нього і небесного заступника народу. Певну роль культ Мігая Хороброго відіграв після Малого Об'єднання, служачи основою для консолідації, а також для сакралізації політики. На рубежі ХІХ-ХХ ст. культ Мігая Хороброго став елементом нового націоналістичного руху, який формувався як бунт проти традиційної політики. Поширював цю тенденцію Н. Йорґа, для якого націоналізм став політичною доктриною, політичною вірою. Н. Йорґа, завдяки використанню історії, зумів зорганізувати громадську думку для досягнення національної єдності. Він же посприяв піднесенню культу Мігая Хороброго на вищий рівень, змусивши румунів вірити в досягнення національної єдності [1, с. 49-53; 51, р. 82-83]. Переможець Сатани, провідник душ до небес, їх захисник на Страшному суді архангел Михаїл став виразником спасіння нації. Його культ існував і серед румунських селян Трансильванії на початку ХХ ст. Підтвердженням того є і один із творів І. Агірбічану «Архангели». Так, в описі одного зі свят замальовується служба, в якій один з учасників свята звертається до архангела Михаїла: «Куди не ляже тінь твоя, Михаїл-архангел, звідусіль виганяє вона бісівську силу, бо не терпить світла твого впалий Люцифер. Тому-то і молимо тебе: стріли його, що вогонь несуть і в нас спрямовані, загаси своїм втручанням. Спаси нас від бісівського запаморочення, славетний Михаїл-архангел» [2, с. 243].

У пізнішій, уже легіонерській пресі, один із провідних діячів легіонерського руху І. І. Моца напише про свято, пов'язане із захисником людства, захисником церкви, восводи небесних сил. Сходження архангела до людей він бачив можливим після гарячих молитов [51, р. 82-84].

Роман М. Садовяну «Чекан» дозволяє нам простежити кілька проблем діяльності церкви у міжвоєнний період. Так, коли йде мова про селян гірської частини, складається стійке враження, і це демонструє М. Садовяну, що селяни у повоєнний період досить часто зверталися по допомогу до священика. Зокрема, священик виступає в гірських селах радником у багатьох справах особистого характеру. Правда у конкретному випадку, який описується в романі, йдеться про фактично єдину особу, яку селяни могли ототожнювати із владою. Правда необхідність заяв у представників влади також зберігалася, а важливі справи розпочиналися після відповідної, наскільки дозволяли статки, пожертви до церкви [3, р. 24, 49-50, 63-64].

Об'єднання у складі єдиної держави різних територій, де переважало православне населення, вело до потреби уніфікації церкви, яка була провідною у Старому Королівстві. Як зазначав др. В. Шесан вже у грудні 1918 р. піднімалося питання про наближення реорганізації церкви у Великій Румунії, а сам він говорив про необхідність скликання церковного конгресу. Доволі швидко, у лютому 1919 р., він направив єпископу Карансебеша Мірону Крісті свою роботу щодо уніфікації організації церкви. У червні 1919 р. в Сінаї головою св. Синоду митрополитом Молдови і Сучави Піменом було скликано нараду, де погодили взяти Органічний статут митрополита Шаґуни за відправний у направленні уніфікації церкви, хоча кожна з церков провінційних мала намір обговорити дане питання окремо. Власне В. Шесан відкрив дискусію щодо пунктів Органічного статуту та свої думки підсумував у статті у «*Glasul Bucovinei*». Зокрема, В. Шесан вказував: «*Întregirea neamului nostru și depline libertate, în care va trăi de azi înainte acest neam, vor face posibilă, o autonomie deplină a bisericii, dacă e ca să și ajungă scopul ei măreț pe pământ*» [55]. Далі він продовжував, що поруч з політичними, економічними, культурними проблемами Великої Румунії існує проблема релігійна, а нарада у Сінаї відкрила дискусію про взяття Органічного статуту митрополита Шаґуни за основу для подальших дискусій про уніфікацію церкви та скликання другої подібної наради, яку В. Шесан бачив можливим провести в одному з монастирів Буковини. Результати наради мали представити св. Синоду. При цьому церкву В. Шесан уявляв як єдність кліру та мирян. Крім того, повідомив у статті про загальне зібрання священиків у Бухаресті 29, 30 вересня та 1 жовтня, де на першому місці були питання автономії церкви, загального адміністрування церкви та парафіяльного життя та ряд інших [56]. Саму церкву В. Шесан бажав сприймати такою, як за часів Ісуса Христа, але при цьому адміністрування парафіяльної громади вважав за можливе здійснювати при участі мирян та кліриків. Права мирян в адмініструванні церкви мали стати такими, що накладали обов'язки мирян у такому. Представництво ж мирян і кліриків у адмініструванні мало бути пропорційним [53; 54].

30 грудня 1919 р. в Бухаресті на сесії Св. Синоду відбулася констатація об'єднання всіх православних дієцезій нової Румунії. Правда до повної уніфікації залишалася дійсною існуюча церковна організація. Уже 31 грудня 1919 р. в Атенеумі зібралася велика колегія для обрання Митрополита-Примата, а наступного дня планували здійснити інвеституру щойно обраного Митрополита-Примата [50]. Дещо згодом вийде стаття Р. Кінді про новообраного Митрополита-Примата, у якій він визнає, що обрання Мірона Крісті продемонструвало розрив з будь-яким сепаратизмом у церкві [17]. Загалом цю подію В. Шесан назвав першим кроком в уніфікації православної автокефальної церкви в Румунії. У літній сесії св. Синоду у травні 1920 р. було прийняте рішення про скликання на 18 вересня 1920 р. великого Національного

церковного конгресу, де би були представлені клір і миряни з усіх провінцій Румунії. У лютому 1920 р. на теологічному факультеті Чернівецького університету було створено комісію для вироблення антропопроекту закону про уніфікацію церкви у складі декана др. Ш. Сагіна, др. Р. Кінді та В. Шесана. Було вироблено проект, який вивчався й обговорювався за участю митрополита Буковини Володимира, викладачів факультету теології та кліром Буковини [4, р. III-V]. Уніфікація церковної організації в Румунії супроводжувалася також і діями щодо виправлення календаря, який мав би співпадати з офіційним календарем країни та календарями інших церков у Європі. Хоча з квітня 1919 р. у країні діяв григоріанський календар, його вважали недопустимим, з канонічної точки зору, використовувати у православній церкві. До того ж існувала проблема зміни всесвітнього календаря, рішення по якому скасували у травні 1924 р. оскільки у Лізі Націй не отримали необхідних відповідей від урядів та релігійних кіл [33]. Наблизитися до вирішення проблеми змогли тільки після рішення конференції у Константинополі 1923 року.

Проте існувала необхідність доведення вірності прийнятого рішення, через що мали місце роз'яснення, які давалися як вищим духовенством, так і вченими. Принаймні це здійснювали, базуючись на математичних і астрономічних розрахунках, які дозволяли вносити поправки в юліанський календар та стверджували впровадження нового календаря, перевівши 1 жовтня 1924 р. у 14 жовтня 1924 р. При цьому у святкуванні Великодня мали дотримуватися канону – відзначати Пасху виключно після єврейського Пейсаха [20]. Взагалі питання виправлення календаря і його запровадження у дію обговорювалося на осінній сесії Вищої церковної консисторії 17-20 жовтня 1924 р., де митрополит Молдови Пімен заявив, що у Молдові зрозуміють запровадження нового календаря і незадоволення вірні не висловлять [24].

Наприкінці вересня 1924 р. митрополит-примат під час інтерв'ю газеті «*Universul*» торкнувся проблем церковного календаря. Так, він заявив, що церква залишатиметься на позиціях Нікейського собору 325 р., тобто визнає межі святкування Пасхи. Говорив про фактичну підтримку греко-католицькою церквою, в якій прийняли рішення про зміну календаря з тим, щоб він відповідав календарю православної церкви. Таким чином, встановлювалися умови для унітарності у здійсненні духовного керівництва румунським народом. Також прокоментував і настання після 30 вересня 14 жовтня та влаштування способу тих церковних відправ, які втрачалися у згадані 13 днів [59].

Щоправда, найбільше проблем виникло із застосуванням календаря у Бессарабії. Архієпископ Ґуріє у серпні 1924 р. в інтерв'ю газеті «*Бессарабская почта*» піднімав питання діяльності церкви в Бессарабії, зокрема управління майном церкви, створення митрополії в Бессарабії. У питанні використання виправленого календаря архієпископ Ґуріє відзначав впровадження нового стилю та проведення 13 церковних служб у відповідний проміжок часу [26].

На початку січня 1925 р. священики ряду громад заходили із впровадження календаря не проводили, намагаючись дотримуватися виключно юліанського календаря [27]. Цього календаря вирішили дотримуватися і липовани Румунії і перейти на новий календар у разі, якщо його використання румунською православною церквою буде позитивним [34]. Однак ставлення росіян Бессарабії на календар не змінилося і в 1930 р. й вони дотримувалися старого церковного календаря [5]. У 1925 р. питання календаря стало обговорюватися ширше, при цьому посилалися і на заходи Ліги Націй зі створення уніфікованого календаря, який би враховував дати святкування Пасхи [48].

Восени 1924 р. в межах православної церкви Румунії відбувалися й інші зміни. Так, на початку листопада було оголошено про відставку митрополита Буковини Володимира за віком. На зміну йому було поставлено єпископа Редеуць І. Воробкевича, який мав керувати спільно з

консисторією. За митрополитом Рептою зберігалися всі права митрополита [23]. 9 листопада у Бухаресті відбулися урочистості інвеститури митрополита Буковини Нектарія [32]. 10 листопада у Чернівцях відбулося встановлення на посаду митрополита Буковини Нектарія Котлярчука за участю митрополита-примата, митрополитів і єпископів, міністрів [31]. Ще у жовтні 1924 р. продовжувалося обговорення питання впровадження румунської мови у церковному богослужінні. Так, єпископ Четатя Албе та Ізмаїлу Нектарій прийняв рішення про впровадження румунської мови у богослужінні повністю у румунських населених пунктах та тих, де населення складається по половині з румунів і національних меншин, частково мовою меншин і частково мовою румунською – у населених пунктах з меншинним населенням [28]. Впродовж короткого проміжку часу після інвеститури митрополит Буковини Нектарій виступив із заявою щодо необхідності підвищення митрополії Румунії до статусу патріархії [36]. У цьому контексті важливим стало рішення про схвалення проекту закону в митрополії 31 жовтня 1924 р., зокрема і в частині системи обрання *chiriarhilor*. Як і сформуванні вищої єрархії, створенні можливості для керівників Румунської православної церкви спрямовувати вірних та вести релігійне просвітництво [44].

Послідовними виявилися і дії уряду, який 20 листопада 1924 р. затвердив проект закону, яким передбачалася організація Румунської православної церкви. Як стверджував міністр мистецтва та культів А. Лепедату даний закон мав поліпшити становище церкви в межах держави, а також узгодити ті пункти зовнішньої політики держави, які стосувалися відносин з церквами за кордоном [19].

Продовження заходів, які б піднесли національну церкву, мали місце на початку лютого 1925 р., коли на зібранні Св. Синоду, де були присутні міністр мистецтв та культів А. Лепедату, генеральний директор культів С. Бредіштяну, генеральний секретар міністерства мистецтва і культів В. Г. Іспір прийняли рішення щодо заснування румунської патріархії. Пропозицію її заснувати від імені митрополита Молдови Пімена, який хворів, зробив митрополит Буковини Нектарій. З поясненнями позиції уряду в даному питанні виступив і міністр А. Лепедату. Єпископ Роману Лучан зачитав меморіал теологічного факультету Чернівецького університету щодо права вивіщення румунської церкви шляхом заснування патріархії. Цю позицію підтримали архиєпископ Бессарабії Гуріє, єпископ Ізмаїлу Діонісіє, а члени Св. Синоду проголосували за акт проголошення Патріархії. Акт заснування Патріархії був у повному тексті надрукований пресою, адже він здійснювався іменем румунського народу і титул надавався канонічний – Архиепископ і митрополит Угро-Влахії та Патріарх Румунії. У виступі на засіданні Св. Синоду Патріарх Румунії говорив про перші зміни, які вважав необхідними здійснити в межах Патріархії [49]. Здійснювалися заходи заснування патріархії на тлі вигнання з Константинополя вселенського патріарха [42]. Не обійшлося і без виступів проти заснування патріархії. Принаймні єпископ Хотинський Віссаріон вважав її створення несвоєчасним через існуючий стан у церкві [14]. Проте загальний настрій був піднесений, а Академія Румунії прийняла рішення щодо уніфікації мови церкви [41; 61; 62]. Із заснуванням Патріархії активніше стало підніматися питання заснування митрополії у Бессарабії [35]. Слідом за проголошенням Патріархії відбулося узаконення даного акту, чому передувало складення проекту закону, яким митрополит примат Мірон Крістія оголошувався патріархом зі збереженням усіх передбачених канонам прав. Крім того, встановлювався порядок обрання патріарха Румунії [30]. 17 лютого 1925 р. у Палаті депутатів парламенту обговорювалося питання заснування Патріархії, де мали місце як виступи депутатів, так і посадовців уряду, які говорили про важливість та місію румунської православної церкви [21]. Засідання було перерване наданням слова відповіді Патріарха Мірона, який подякував за гарні слова про церкву та за одностайне рішення депутатів при

голосуванні по проекту закону [39]. Вже 22 лютого 1925 р. повноважний посол Польщі у Бухаресті представив Патріарху Мірону вітання свого уряду з нагоди заснування Патріархії [43]. Після заснування патріархії архієпископ Гуріє піднімав питання про піднесення до рангу митрополії церкви у Бессарабії [16].

У селянському середовищі запровадження нового календаря приймалося не всіма і мало реакцію, подібну до реакції християн Англії у XVIII ст. Так, на підтвердження цього М. Садовяну пише, передаючи слова одного із селян, з яким розмовляє героїня його твору Віторія Ліпан: «...au răcnit nunii suindu-se în picioare în sănii; dumneata, nevastă de la Tarcău, nu știi pesemne că noi nu ne dăm și vrem să fim mai tineri cu treisprezece nopți, și noi ținem cu călindarul cel vechi de la începutul lumii pe carele domnul-Dumnezeu l-a dat lui Adam. Noi nu vrem altfel și facempe popa nostru cu de-a sila să se ție de lege. El, saracu, zice cum zicem noi – iar altora de prin alte părți de lume, dacă le place să ție cu nemții ori cu jidovii, n-avem ce le face. Al lor are să fie, pe seea lume, focul cel nestîns» [3, p. 103]. Як не дивно, але й у Таркеу, серед горян переважали ті, хто виступав за старий стиль у церковному календарі («N-aveți grijă – a răspuns munteanca – că și cei de la Tarcău is cu legea veche») [3, p. 103].

Тут зауважимо, що безумовно у Бессарабії та ряду інших регіонів королівства мали місце виступи проти нового календаря. Майже одразу навздогін до впровадження виправленого календаря у громаді Поєнь велася агітація проти рішення [12]. Також, на початку січня 1929 р. з'явилися у пресі повідомлення про перешкоджання у ряді громад Молдавії священикам святкувати за новим стилем Різдво, при цьому у Валчінець в інцидент втрутилися жандарми [11]. Досить гострою виявилася на межі 1928 та 1929 року і подавалася на сторінках різних газет, у тому числі і бессарабської «Наша Пръчь», і «Curentul», і «Universul» та ін., проблема святкування Великодня. У 1928 р. це питання обговорили у Патріархії Румунії, щоправда на засідання з причини хвороби не прибули Митрополит Буковини Нектарій та архієпископ Хотинський Віссаріон. Потреба скликання св. Синоду була викликана небажанням вірян і духовенства дотримуватися нового календаря. Заяви були зроблені Митрополитом Молдавії Гуріє про його зусилля втілення в життя нових пасхалій. У газеті повідомляли про рішення скликати надзвичайну сесію Св. Синоду з метою обговорення можливості святкування за старим та новим стилями Пасхи [8]. У газеті «Curentul» містилася інформація щодо ставлення до Православної церкви в Румунії з боку Константинопольського патріарха та інших православних церков у питанні святкування Великодня у 1929 р. 31 березня. Так, велася мова про послання Константинопольського патріарха до східних церков у справі узгодження святкування Великодня 5 травня з визначенням дат великого посту та виправлення днів 25, 26, 27, 28 червня, що були наступними після дня зішестя св. Духа. Як подавав обставини рішення чернівецький «Час», лише Румунська православна церква не мала наміру святкувати 5 травня, але провести Великдень 31 березня, рішення про що узгодив св. Синод. Це рішення критикувалося, оскільки вважали, що і Румунська православна церква має дотримуватися того ж календаря, що й інші східні церкви. Велася мова і про канони церкви, де Великдень не мав випереджувати Пейсах. У газеті «Час» стверджували, що і священики, і віряни були проти дати 31 березня, а конгрес духовенства у жовтні 1928 р. висловився проти дати, зважаючи на можливість виступів та поширення сектанства. З боку уряду мали місце пропозиції скликання надзвичайної сесії св. Синоду для прийняття рішення, але митрополит Пімен відмовився від таких дій. До того ж у січні 1929 р. мала місце зустріч Патріарха-реґента Мірона з державним підсекретарем Мірто з приводу виступів проти виправленого календаря [10]. Виступи за святкування Великодня за старим календарем мали місце у Бессарабії, повітах Фелтічень та Нямц, що, як стверджували у пресі, змусило уряд звертатися до ієрархів церкви щодо прийняття рішення [9].

Правда розбіжності у датах святкування Великодня мали місце у 1928 р., коли за кордоном Румунії святкували її 8 квітня, а в Румунії 15 квітня, оскільки збіглися дати православної та католицької Пасхи [18]. Про ситуацію у церкві митрополит Молдови Пімен (голова св. Синоду) говорив і з журналістами, відзначивши агітації проти нового календаря, звинувативши ченців з Афона у таких. Згадував і про дії агітаторів різного роду у повіті Фелтічень та про вжиття заходів з метою відновлення спокою [29; 13].

Зрештою 25 січня 1929 р. було оприлюднено рішення св. Синоду під головуванням патріарха-регента Мірона про відзначення Великодня 31 березня [40]. Слідом за тим з'явилася докладна публікація про рішення св. Синоду, де говорилося, що рішення є вірним як з позиції Нікейського вселенського собору 325 р., так і виправленого у 1924 р. календаря, тобто як з позицій канонічних, так і астрономічних. Продовження ж виступів проти календаря розцінювалося як підризна діяльність, базована і на інструкціях III Інтернаціоналу та гарантувалася участь уряду у протидії подібним виступам [25]. Зібрання св. Синоду 24 січня 1929 р. було підтвердженням рішення про дотримання святкування Великодня у проміжку часу від 22 березня до 25 квітня (за юліанським календарем). Зрештою невдоволеним виправленим календарем рекомендували подавати у відставку. Після засідання св. Синоду Патріарх-Регент мав бесіду з журналістами, під час якої згадував про впровадження григоріанського календаря, де необхідно було внести правки і в пасхалії [58]. Проте обговорення питання Великодня мало місце і в лютому 1929 р., коли у публікаціях наголошували на незворотності прийнятого рішення щодо дати 31 березня [52]. На допомогу залучали й інформацію щодо проведення реформи календаря в Югославії [45].

Свою роль зіграв і митрополит Буковини Нектарій, який прийняв сторону св. Синоду і напередодні початку посту (11 лютого 1929 р.) 7 лютого звернувся з пасторським посланням до вірних Митрополії Буковини з порадами про тримання посту. Також він у посланні розтлумачував обставини прийняття обговорюваного рішення. Виправлення календаря Митрополит Нектарій подавав як спільну дію всіх православних церков, згадавши і про намір російської церкви ще до Великої війни змінити календар. Після війни провідники церков вирішили звернутися до «Порозуміння всіх східних церков».

Власне у 1923 р. були зібрані делегати всіх церков до Константинополя на «Пан-ортодоксальній конференції», в результаті чого було прийнято рішення про виправлення календаря згідно наукових та канонічних засад та повідомлення керівництва всіх церков щодо нього через делегатів. У румунській автокефальній церкві було створено з цього приводу комісію, яка й прийняла рішення про направлення юліанського календаря. Однак у ряді випадків велася пропаганда проти такого направлення, а в ряді не було можливостей впровадити новий календар через повоєнну руїну. Прийняття направленого календаря в Румунії викликало хвилю дій «облудних пророків» по селах, які стверджували, що ієрархи прийняли католицький календар, а в 1928-1929 рр. вели і пропаганду проти дня Великодня. Вів митрополит мову про дії агітаторів з Галичини, яких називав ворогами православної церкви, які стверджували, що при зміні календаря залишили стару пасхалію. Митрополит пояснював, що це не означає збереження старого стилю. Пояснював як і коли за каноном святкується Пасха, назвавши першу неділю після повного місяця на початку весни. Таким чином називав першим днем весни 1929 р. – 21 березня, день повного місяця – понеділок 25 березня, і таким чином перший день Великодня мав бути 31 березня. Проте у діях агітаторів мала місце і теза про неможливість святкування християнської Пасхи разом з юдейським Пейсахом. Митрополит стверджував, що для християн не пов'язане святкування Пасхи до чи після юдейського Пейсаха, адже за каноном забороняється святкувати християнську Пасху в один день з юдейським Пейсахом. Говорячи про канони, митрополит Нектарій відзначав, що існують свята, які

відзначаються у церкві однієї держави і не святкуються іншою церквою, а також можуть відзначатися лише в межах однієї митрополії країни. Встановлення першого дня Великодня вважається правом владики, як і його обов'язок повчати вірян [37].

На продовження теми календаря можна привести приклад, пов'язаний зі святом паломництвом до мощів Св. Парасквіи селян із запрутських сіл Бессарабії. Власне агенти закликали селян не йти до Ясс на прощу за новим стилем, оскільки називали справжнім святкування за старим стилем. Зрештою селяни просили митрополита Молдови Пімена про відправу релігійної служби повторно. У відповідь на такі дії велося переслідування агентів-пропагандистів [60].

Проте саме у 1929 р. згадують про потреби реформи календаря у Лізі Націй, з метою чого було створено комітет, який 24 лютого 1929 р. у Женеві прийняв делегацію головних рабинів європейських країн. Головним змістом звернення єврейських громад було твердження про неможливість реформи, яка перериває послідовність тижня і приводить до варіативності святкування шабату. Заслухано на комітеті і секретаря «Федеральної ради церков Христа в Америці» др. А. Келлера. І в цьому випадку, і в попередньому розглядалося питання визначення Пасхи [47]. У святковому, пасхальному, випуску «*Universul*» вмістили статтю щодо визначення дати Пасхи, пояснивши це веденням дискусій навколо питання дати. Приводилися дані з біблійної історії зі співставленням дат єврейського та римського календарів. Роз'яснювалося рішення Нікейського собору 325 р. про святкування християнської Пасхи у проміжку між 22 березня та 25 квітня. Відзначалися і зміни в єврейському календарі та пов'язані з цим певні зміни у святкуванні християнської Пасхи, рішення Св. Синоду додати 14 днів у календар та збереженням традиції відзначати християнську Пасху тільки після Пейсаха [22]. Питання використання нового церковного календаря у Бессарабії пов'язали 1926 р. з необхідністю негайної заміни ритуальних книг слов'янською мовою на книги румунською мовою [15]. Тим не менше питання церковного календаря залишалося важливим і в 1929 р. не лише у Бессарабії. Так, у березні того року мали місце агітації за старим календарем в околицях м. Брашова, що змусило командира роти жандармів капітана Дімітріу провести відповідний інструктаж шефів постів. Тема церковного календаря зачепила мешканця Бузеу Джеордже Іліє Мареша, який отримав зі США посилку зі 100 церковними календарями, виконаними румунською мовою, та за датами старим стилем. Певну активність проявили у цей час два ченці та священник, який повернувся з Америки [57]. У липні 1931 р. в газеті «*Час*» з'явилося повідомлення про рішення Св. Синоду про повернення на старий стиль у святкуванні Великодня 1932 р. 1 травня [7]. Дещо згодом, у 1935 р. було поширено інформацію Міністерства внутрішніх справ про дії прихильників старого стилю у громаді Кукова повіту Путна, де виступили «старостильники», через що склали справу. Для налагодження ситуації у громаду направили жандармів і в результаті сутички 27 травня з жандармами та «нестилїстами» було вбито двох «старостильників», поранено сімох «нестилїстів» та жандарма [6]. При цьому доволі дивними виглядали в Румунії повідомлення про спроби зміни тривалості тижня у сусідній країні. Так, у 1929 р. «*Universul*» писав про намір створити в СРСР календар з п'ятиденним тижнем, де утворювалася система безперервного робочого тижня при скасуванні релігійних свят та недільного відпочинку. Пояснювали такий спосіб діяльності зміною бригад чи команд, які мали забезпечити безперервну роботу підприємств [46].

Проголошення Патріархату створило необхідність здійснити ряд організаційних заходів, щоб забезпечити єдиний простір діяльності церкви. Проте у 1929 р. визнавали у церкві, що застосування законів про церкву застосовується лише частково, зокрема не було реалізовано повністю питання автономії церков. Відзначалася необхідність створення і самого інституту Патріархату [38].

Отже, впродовж двох міжвоєнних десятиліть у Румунії проводилася робота з уніфікації діяльності Румунської православної церкви, яка проявилася у проведенні змін у її структурі. Зміна церковного календаря, проведена як його уточнення, створила певні труднощі для діяльності церкви та демонструвала незгоду з уточненим календарем у першу чергу на сході країни (Бессарабія). Проте в самій церкві застосування уточненого календаря велося переважно неухильно, що допомогло йому стати дієвим вже у 30-х роках ХХ ст. та завершити процес реорганізації церкви у кордонах тодішньої держави.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. **Йордакі К.** Фашизм у Центрально-Східній Європі: романтична палінгенеза та політична релігія Лефіону архангела Михаїла у міжвоєнній Румунії // *Україна модерна*. – 2013. – Вип. 20. – С. 35-74.
2. **Агырбичану И.** «Архангелы»: Роман / Пер. с рум. и предисл. Ю. Кожевникова. – Москва: Худож. лит., 1989. – 488 с.
3. **Sadoveanu M.** Baltagul. – București: Editura pentru literatură, 1963. – 199 p.
4. **Şesan V.** Dr. Proiect de unificare a organizației bisericii autocefale ortodoxe din România întregită. – Cernăuți: Glasul Bucovinei, 1920. – 69 p.
5. **Басарабські росіяни** придержуються старого стилю // *Час. Незалежний, безпартійний часопис*. – 1930. – 6 грудня. – Ч. 641. – С. 4.
6. **Бунт** старостильників // *Час. Незалежний часопис*. – 1935. – 1 червня. – Ч. 1876. – С. 4.
7. **Великдень** по старому стилю // *Час. Незалежний, безпартійний часопис*. – 1931. – 11 липня. – Ч. 812. – С. 3.
8. **Наради** в патріархаті в справі нових пасхалій // *Час. Незалежний, безпартійний часопис*. – 1929. – 1 січня. – Ч. 74. – С. 2.
9. **Рєгат** також за старим стилем // *Час. Незалежний, безпартійний часопис*. – 1929. – 13 січня. – Ч. 84. – С. 1.
10. **Румунська** православна церква об'явлена схизматичною // *Час. Незалежний, безпартійний часопис*. – 1929. – 13 січня. – Ч. 84. – С. 1.
11. **Агітації** contra noului calendar // *Universul*. – 1929. – 2 Ianuarie. – Nr. 1. – P. 14.
12. **Агітації** contra schimbării calendarului // *Universul*. – 1924. – 30 Octombrie. – Nr. 248. – P. 3.
13. **Агітаțiile** pe chestie calendarului // *Universul*. – 1929. – 7 Ianuarie. – Nr. 5. – P. 10.
14. **Agnese Al.** Şedințele Sf. Sinod // *Universul*. – 1925. – 7 Februarie. – No. 30. – P. 5.
15. **Aplicarea** noului calendar în Basarabia // *Universul*. – 1926. – 21 Octombrie. – Nr. 244. – P. 1.
16. **B. Mitropolia** Basarabiei // *Universul*. – 1925. – 17 Februarie. – No. 38 bis. – P. 5.
17. **Андае R.** Noul Mitropolit Primat // *Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii*. – 1920. – 11 Ianuarie. – Nr. 330. – P. 1.
18. **Circulara** Nr. 12.437/27. Foaia oficială a Arhiepiscopiei și Mitropoliei Bucovinei. – Cernăuți, 1929. – Nr. 1. – P. 10.
19. **Ciucianu E.** Consiliul de miniștri de eri // *Universul*. – 1924. – 21 Noembrie. – Nr. 267. – P. 1.
20. **Chiricescu C.** Calendarul // *Universul*. – 1924. – 9 octombrie. – Nr. 230. – P. 1.
21. **Corpurile Legiuitoare.** Camera // *Universul*. – 1925. – 19 Februarie. – Nr. 40. – P. 5.
22. **Cum s'a fixat** data Paștelui // *Universul*. – 1929. – 31 Martie. – Nr. 75. – P. 16.
23. **Demisia** Mitropolitului Vladimir de Repta al Bucovinei // *Universul*. – 1924. – 2 Noembrie. – Nr. 251. – P. 1.
24. **Desbaterile** Consistoriului Superior Bisericesc // *Universul*. – 1924. – 20 Octombrie. – Nr. 240. – P. 7.
25. **Hotărîrea** Sinodului // *Universul*. – 1929. – 27 Ianuarie. – Nr. 21. – P. 1.
26. **I. B.** Ce se petrece în biserica basarabeană // *Universul*. – 1924. – 3 August. – Nr. 174. – P. 4.
27. **I. B.** În jurul reformei calendarului în Basarabia // *Universul*. – 1925. – 22 Ianuarie. – Nr. 17. – P. 1.
28. **I. B.** Limba românească în bisericile din sudul Basarabiei // *Universul*. – 1924. – 2 Noembrie. – Nr. 251. – P. 1.
29. **I. P. S. S.** Mitropolitul Pimen și agitațiile contra noului calendar. *Universul*. 1929. 6 Ianuarie. Nr. 4. P. 6
30. **Inființarea** Patriarhiei române // *Universul*. – 1925. – 13 Februarie. – Nr. 35. – P. 5.
31. **Instalarea** noului mitropolit al Bucovinei la Cernăuți // *Universul*. – 1924. – 13 Noembrie. – Nr. 260. – P. 3.
32. **Investirea** noului mitropolit al Bucovinei // *Universul*. – 1924. – 12 Noembrie. – Nr. 259. – P. 2.
33. **Liga Națiunilor** și reforma calendarului // *Universul*. – 1924. – 1 Iulie. – Nr. 145 bis. – P. 1.
34. **Lipovenii** și calendarul // *Universul*. – 1924. – 7 Octombrie. – Nr. 228 bis. – P. 5.
35. **Mitropolia** Basarabiei // *Universul*. – 1925. – 17 Februarie. – Nr. 38bis. – P. 5.
36. **Mitropolitul Nectarie** al Bucovinei despre necesitatea ridicării scaunului de mitropolit primat la rangul de patriarhat // *Universul*. – 1924. – 11 Decembrie. – Nr. 284. – P. 1.
37. **Nr 100/Pr.** NECTARIE din milă lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit // Foaia Oficială a Arhiepiscopiei și Mitropoliei Bucovinei. – 1929. – 7 Februarie. – Nr. 3. – P. 15-19.

38. **Organizarea** Patriarhatului bisericii române // Universul. – 1929. – 13 Septembrie. – Nr. 211. – P. 9.
39. **Parlamentul**. Camera // Universul. – 1925. – 20 Februarie. – Nr. 41. – P. 5.
40. **Paștele** va fi serbat la 31 Martie // Universul. Ediție specială. – 1929. – 25 Ianuarie. – Nr. 20. – P. 1.
41. **Patriarhia** // Universul. – 1925. – 7 Februarie. – Nr. 30. – P. 1.
42. **Patriarhul** grec din Constantinopol a fost expulzat // Universul. – 1925. – 3 Februarie. – Nr. 26 bis. – P. 1.
43. **Polonia** prezintă urări patriarhului României mari // Universul. – 1925. – 26 Februarie. – Nr. 46. – P. 1.
44. **Pregătirea** legii de organizare unitară a bisericii ortodoxe române // Universul. – 1924. – 3 Noembrie. – Nr. 252. – P. 1.
45. **Reforma** calendarului în Iugoslavia // Universul. – 1929. – 1 Februarie. – Nr. 25. – P. 5.
46. **Reforma** calendarului în Rusia // Universul. – 1929. – 30 Septembrie. – Nr. 226. – P. 9.
47. **Reforma** calendarului la Liga Națiunilor // Universul. – 1925. – 24 Februarie. – Nr. 44 bis. – P. 1.
48. **Reforma** universală a calendarului // Universul. – 1925. – 14 Martie. – Nr. 60. – P. 1.
49. **S'a înființat** Patriarhatul Român // Universul. – 1925. – 6 Februarie. – Nr. 20. – P. 7.
50. **Situația** politică // Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii. – 1920. – 1 Ianuarie. – Nr. 326. – P. 1.
51. **Sfântului** Arhanghel Mihail: Voevodul puterilor cerești! // Moța I. I. Cranii de lemn. Articole 1922-1936. – Sibiu: Editura «Totul pentru Țară», 1936. – P. 79-84.
52. **Ședințele** Sf. Sinod // Universul. – 1929. – 24 Februarie. – Nr. 45. – P. 9.
53. **Șesan V.** Constituționalism în biserica ortodoxă // Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii. – 1919. – 3 Septembrie. – Nr. 231. – P. 2-3.
54. **Șesan V.** Constituționalism în biserica ortodoxă // Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii. – 1919. – 4 Septembrie. – Nr. 232. – P. 2.
55. **Șesan V.** Unificarea bisericii ortodoxe din România Mare // Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii. – 1919. – 16 Iulie. – Nr. 192. – P. 1-2.
56. **Șesan V.** Unificarea bisericii ortodoxe din România Mare // Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii. – 1919. – 17 Iulie. – Nr. 193. – P. 1-2.
57. **Și în Ardeal** se încearcă agitații pe chestia calendarului // Universul. – 1929. – 4 Martie. – Nr. 52. – P. 5.
58. **Șoldan C.** Paștele va fi serbat la 31 Martie // Universul. – 1929. – 27 Ianuarie. – Nr. 21. – P. 1.
59. **T. Z.** Unificarea calendarului // Universul. – 1924. – 26 Septembrie. – Nr. 219. – P. 1.
60. **Tot noul** calendar // Universul. – 1929. – 6 Noembrie. – Nr. 257. – P. 2.
61. **Un eveniment** în viața noastră națională // Universul. – 1925. – 9 Februarie. – Nr. 32. – P. 3.
62. **Unificarea** limbei religioase // Universul. – 1925. – 16 Februarie. – Nr. 38. – P. 1.

Олександр РУСНАК

КАЛЕНДАРНА РЕФОРМА ЕПИСКОПА Г. ХОМИШИНА НА БУКОВИНІ

Одним із нововведень єпископа Григорія Хомишина, що отримало неоднозначну оцінку громадськості, була його календарна реформа – спроба перейти з юліанського на григоріанський літургійний календар, зроблена у Станіславівській дієцезії греко-католицької церкви 1916 р. А проводячи паралелі з сучасністю констатуємо, що в Україні через 100 років після Г. Хомишина суспільство знову повернулося до дискусії щодо зміни церковних календарів.

Маючи значний суспільний резонанс у свій час, проблема достатньо активно вивчалася науковцями. На нашу думку, одним із найцінніших досліджень календарної реформи, здійсненої владикою, є розгорнута стаття О. Павлишина «З історії впровадження григоріанського календаря в церковне життя українців: календарна реформа єпископа Григорія Хомишина» [11]. Автор спочатку торкнувся значення релігійних свят у житті українців, розглянув календарне

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Андроничук Валентина Петрівна – старший науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу археології, історії середніх віків і нової історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Безушко Георгій Іванович – заступник директора на громадських засадах Музею археології та етнографії імені Максиміліана Гакмана, с. Опришени Чернівецького району Чернівецької області.

Боднарюк Микола Іванович – директор Опришенської ЗОШ I-III ступенів Глибоцької селищної ради; директор Музею археології та етнографії імені Максиміліана Гакмана, с. Опришени Чернівецького району Чернівецької області.

Буджак Василь Васильович – доктор біологічних наук, доцент, виконуючий обов'язки директора Державної установи «Інститут еволюційної екології НАН України».

Бучко Володимир Володимирович – заступник директора з наукової роботи Галицького національного природного парку.

Вознюк Володимир Аксентійович – заслужений працівник культури України, завідувач Чернівецького літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської.

Волюца Олена Дмитрівна – завідувача Гербарієм Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Глібіщук Микола Васильович – кандидат історичних наук, асистент кафедри всесвітньої історії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; провідний науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу новітньої історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Годованець Богдан Йосипович (1968-2021) – кандидат біологічних наук, раніше старший науковий співробітник Карпатського біосферного заповідника, м. Рахів Закарпатської області.

Данілевич Алла Вікторівна – старший науковий співробітник Чернівецького літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської.

Драгомирецька Оксана Григорівна – завідувач науково-дослідного експозиційного відділу археології, історії середніх віків і нової історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Ільків Марія Миколаївна – завідувач науково-експозиційного відділу образотворчого мистецтва Чернівецького обласного художнього музею.

Ільків Микола Володимирович – кандидат історичних наук, асистент кафедри всесвітньої історії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; провідний науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу археології, історії середніх віків і нової історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Калініченко Віталій Андрійович – кандидат історичних наук, асистент кафедри всесвітньої історії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Клітін Олександр Миколайович (1915-2002) – кандидат біологічних наук, м. Чернівці.

Колодій Леся Віталіївна – завідувач Чернівецького літературно-меморіального музею Юрія Федьковича.

Коржик Віталій Павлович – кандидат географічних наук, старший науковий співробітник, заслужений природоохоронець України, президент Буковинського товариства природодослідників.

Мелещук Людмила Іванівна – викладач біології Чернівецького фахового коледжу бізнесу та харчових технологій.

Микитюк Оксана Павлівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб Буковинського державного медичного університету, народний майстер України, голова Буковинського клубу сучасної вишивки «Вечорниці».

Микосянчик Юлія Миколаївна – старший науковий співробітник Чернівецького літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської.

Михайлишина Галина Тарасівна – фельдшер Чернівецького професійного ліцею сфери послуг, народний майстер України, керівник гуртка «Малюємо хрестиком».

Мінасе Андрій В'ячеславович – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Мінасева Тетяна Василівна – кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу новітньої історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Никурса Тетяна Дмитрівна – кандидат біологічних наук, провідний науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу природи краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Паранюк Яніна Вікторівна – науковий співробітник відділу науково-фондової роботи Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Пелех Оксана Валентинівна – завідувач відділу «Буковинська діаспора» Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Пивоваров Сергій Володимирович – доктор історичних наук, професор, м. Чернівці.

Піддубний Ігор Андрійович – доктор історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; провідний науковий співробітник відділу науково-методичної роботи Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Понюк Наталя Степанівна – старший науковий співробітник відділу «Буковинська діаспора» Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Пуйке Джина – др., лектор університетський, кафедра румунської мови і літератури та комунікації факультету філологічного і комунікацій Сучавського університету «Штефан чел Маре».

П'ятничук Тарас Іванович – кандидат історичних наук, завідувач Музею етнографії та стародавньої історії при Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

Ротар Оксана Василівна – виконуюча обов'язки директора Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Руснак Олександр Валерійович – кандидат історичних наук, асистент кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Скільський Ігор Васильович – кандидат біологічних наук, завідувач науково-дослідного експозиційного відділу природи краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Смірнов Назар Анатолійович – кандидат біологічних наук, провідний науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу природи краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Тарновецький Валентин Іванович – молодший науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу новітньої історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Токарюк Алла Іларіонівна – кандидат біологічних наук, асистент кафедри ботаніки, лісового і садово-паркового господарства Навчально-наукового інституту біології, хімії та біоресурсів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Унгурян Марія Касіянівна – завідувач науково-дослідного експозиційного відділу новітньої історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Федорук Андрій Васильович – кандидат історичних наук, доцент, провідний науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу археології, історії середніх віків і нової історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Чорней Ілля Ілліч – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри ботаніки, лісового і садово-паркового господарства Навчально-наукового інституту біології, хімії та біоресурсів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Шевчук Борис Васильович – краєзнавець, с. Мошанець Дністровського району Чернівецької області.

З М І С Т

ПІДДУБНИЙ Ігор, РОТАР Оксана ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ТА ЙОГО МІСЦЕ В ІСТОРІЇ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ БУКОВИНИ	5
--	---

ПРИРОДА

СМІРНОВ Назар, СКІЛЬСЬКИЙ Ігор ДО ВИВЧЕННЯ БРАЖНИКОВИХ (SPHINGIDAE) ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	21
НИКИРСА Тетяна ДИНАМІКА ВИЯВЛЕННЯ АДВЕНТИВНИХ ВИДІВ У СКЛАДІ ФЛОРИ ХОТИНСЬКОЇ ВИСОЧИНИ	27
ВОЛУЦА Олена, ЧОРНЕЙ Ілля, ТОКАРЮК Алла, БУДЖАК Василь РАРИТЕТНІ ЕФЕМЕРОЇДНІ ГЕОФІТИ У ПРУТ-ДНІСТЕРСЬКОМУ МЕЖИРІЧЧІ (В МЕЖАХ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)	31
СКІЛЬСЬКИЙ Ігор, ГОДОВАНЕЦЬ Богдан, БУЧКО Володимир, КЛІТІН Олександр, МЕЛЕЩУК Людмила ПТАХИ ДРАНИЦЬКОГО ОРНІТОЛОГІЧНОГО ЗАКАЗНИКА (ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ)	44

ІСТОРІЯ

ФЕДОРУК Андрій ВІЙСЬКОВЕ СПОРЯДЖЕННЯ, ЕКІПАЖІ ТА БОЙОВЕ ЗАСТОСУВАННЯ СЛОНІВ ПІД ХОТИНОМ У 1621 р.	55
ПІДДУБНИЙ Ігор, ПУЙКЕ Джина РУМУНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА ТА ЇЇ ВІРНІ В УМОВАХ ЗМІН 20-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ	66
РУСНАК Олександр КАЛЕНДАРНА РЕФОРМА ЄПИСКОПА Г. ХОМИШИНА НА БУКОВИНІ	74
ІЛЬКІВ Микола ГРАВЮРА «BELLUM INTER POLONUM ET TURCAM ANNO DOMINI MDCXXI» – КЛЮЧОВЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПОЛЯ ХОТИНСЬКОЇ БИТВИ 1621 р. (попереднє повідомлення)	78
ПЕЛЕХ Оксана ХРОНІКА ЖИТТЯ КРАЮ НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «БУКОВИНА» (1885-1918)	86
ГЛІБІЩУК Микола АЛОІС ЛЕБУТОН ТА НІМЕЦЬКА ГРОМАДА БУКОВИНИ У ПЕРШІ ПІСЛЯВОЄННІ РОКИ	102
МІНАЄВА Тетяна, МІНАЄВ Андрій ДІЯЛЬНІСТЬ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО В ТАБОРІ ДЛЯ ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ ФРАЙШТАДТ (АВСТРО-УГОРЩИНА) В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	110

ПІДДУБНИЙ Ігор

- ПОСТАТЬ ВІЛЬГЕЛЬМА ГАБСБУРГА НА СТОРІНКАХ ЩОДЕННИКА
МИРОНА КОРДУБИ 114

АРХЕОЛОГІЯ**КАЛІНІЧЕНКО Віталій, ПИВОВАРОВ Сергій**

- ДО ПРОБЛЕМИ ХРОНОЛОГІЇ РІДКІВЕЦЬКОГО АРХЕОЛОГІЧНОГО КОМПЛЕКСУ
У ВЕРХНЬОМУ ПОПРУТТІ 121

ІЛЬКІВ Микола, ШЕВЧУК Борис

- КРЕМ'ЯНІ ВІСТРЯ З МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ МОШАНЕЦЬ (ДЖІЯ І) НА
ПРАВОБЕРЕЖЖІ СЕРЕДНЬОГО ДНІСТРА 131

РОТАР Оксана, ІЛЬКІВ Микола

- ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ ДО АРХЕОЛОГІЧНОЇ КАРТИ м. ЧЕРНІВЦІ
З ФОНДІВ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ 138

ІЛЬКІВ Микола

- МЕТАЛЕВА ГЕРАЛЬДИЧНА НАКЛАДКА В ЕКСПОЗИЦІЇ
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ:
ІДЕНТИФІКАЦІЯ ДАВНЬОЇ ЗНАХІДКИ 143

НАРОДОЗНАВСТВО**УНГУРЯН Марія**

- НАРОДНІ ІГРАШКИ ТА ІГРИ БУКОВИНСЬКИХ ДІТЕЙ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст. 149

МИКИТЮК Оксана, НИКИРСА Тетяна, МИХАЙЛИШИНА Галина

- ДО ПИТАННЯ ДОСТУПНОСТІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ГЕОРГІЯ ГАРАСА 154

ЛІТЕРАТУРА ТА МИСТЕЦТВО**ВОЗНЮК Володимир**

- РОДИНА У ЩОДЕННИКОВИХ НОТАТКАХ ПИСЬМЕННИЦІ
ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ 1883-1891 РОКІВ 163

ІЛЬКІВ Марія

- ІКОНА «ВИГНАННЯ АДАМА І ЄВИ З РАЮ. СТРАШНИЙ СУД» З УСТЬ-ПУТИЛИ
НА БУКОВИНІ 176

МИКОСЯНЧИК Юлія

- ЗАПОВІТ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ 189

ДАНИЛЕВИЧ Алла

- ПОДІЇ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ 193

КОЛОДІЙ Леся

- ЮРІЙ ФЕДЬКОВИЧ – БОЙОВИЙ ОФІЦЕР АВСТРІЙСЬКОГО ВІЙСЬКА.
ЛІТЕРАТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЬОГО ПЕРІОДУ 200

МУЗЕЙНА СПРАВА

НИКИРСА Тетяна МАЙСТЕРНЯ ПРИРОДИ	217
БОДНАРЮК Микола ОПРИШЕНСЬКИЙ МУЗЕЙ АРХЕОЛОГІЇ ТА ЕТНОГРАФІЇ ІМЕНІ МАКСИМІЛІАНА ГАКМАНА – ХРАМ ЛЮДСЬКОЇ ПАМ'ЯТІ	221

ПЕРСОНАЛІЇ

КОРЖИК Віталій ВИЗНАЧНИЙ КРАЄЗНАВЕЦЬ БУКОВИНИ ЕДУАРД ФІШЕР (EDUARD FISCHER)	227
П'ЯТНИЧУК Тарас ДІЯЛЬНІСТЬ ДМИТРА ДОРОШЕНКА НА БУКОВИНІ В 1917 р.	243
РОТАР Оксана ДОСЛІДЖЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК БУКОВИНИ В. М. ВОЙНАРОВСЬКИМ У ПЕРІОД РОБОТИ В ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ ОБЛАСНОМУ КРАЄЗНАВЧОМУ МУЗЕЇ	253
ПИВОВАРОВ Сергій ЮВІЛЕЙ АРХЕОЛОГА І ПАТРІОТА (ДО 70-РІЧЧЯ ЛЮБОМИРА ПАВЛОВИЧА МИХАЙЛИНИ)	258
ДРАГОМИРЕЦЬКА Оксана ДО 95-х РОКОВИН ХУДОЖНИКА ЄВГЕНА МАКСИМОВИЧА	264
ПОНЮК Наталя ЯРОСЛАВ ПАЛАДІЙ. З ЛЮБОВ'Ю ДО УКРАЇНИ	267
УНГУРЯН Марія МИКОЛА ДЖУРЯК – БОРЕЦЬ, ДОСЛІДНИК, МЕЦЕНАТ	272
АНДРОНИЧУК Валентина МАЛОВІДОМА МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА АВГУСТИ КОХАНОВСЬКОЇ У ФОНДАХ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ	282
РОТАР Оксана, ДРАГОМИРЕЦЬКА Оксана ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ПЕРІОД У ДІЯЛЬНОСТІ ОСИПА МАКОВЕЯ – НАТХНЕННИКА НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ БУКОВИНИ	290

КОРОТКІ ПОВІДОМЛЕННЯ

СМІРНОВ Назар САТИР ЗАЛІЗНИЙ, <i>HIPPARCHIA STATILINUS</i> (LEPIDOPTERA: NYMPHALIDAE), У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ	295
КОРЖИК Віталій ДО ПИТАННЯ МУЗЕЄФІКАЦІЇ БУКОВИНИ	297

ПАРАНЮК Яніна

ПАМ'ЯТНІ НАПИСИ У ВИДАННЯХ «КОБЗАРЯ» Т. Г. ШЕВЧЕНКА В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	299
--	-----

ТАРНОВЕЦЬКИЙ Валентин

МОНЕТА, ПРИСВЯЧЕНА ВЕЛИКОМУ ПОДВИГУ ВЕЛИКОЇ ЛЮДИНИ	301
--	-----

ХРОНІКА**БЕЗУШКО Георгій**

МАКСИМІЛІАН ГАКМАН: ВТРАЧЕНЕ КОРИННЯ В ЧАСІ	303
---	-----

ДРАГОМИРЕЦЬКА Оксана

ВЕЛЕТУ ДУХА І СЕРЦЯ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ...	305
--	-----

ДРАГОМИРЕЦЬКА Оксана

ПАМ'ЯТІ БОРИСА ТИМОЩУКА ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ...	306
--	-----

ІЛЬКІВ Марія

«БУКОВИНСЬКИЙ РЕМБРАНДТ»	308
--------------------------------	-----

ДРАГОМИРЕЦЬКА Оксана

ІВАН БАЖАНСЬКИЙ: ПОРТРЕТ НА ТЛІ ЕПОХИ	309
---	-----

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	312
------------------------------------	------------

Наукове видання

**Музейний щорічник
Чернівецького обласного краєзнавчого музею**

Випуск 6-8 (2021-2023)

Редактор І. В. Скільський
Технічний редактор І. В. Скільський
Дизайн обкладинки А. В. Федорука, О. П. Колеснікової
Підготовка до друку В. М. Дворського

Підписано до друку 01.05.2023. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Arial Narrow. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 25,80. Тираж 100 прим. Зам. 230572.

Видавець ТОВ «Друк Арт»
58018 Чернівці, вул. Маловокзальна, 2Д, т. 585-432
Ліцензія про державну реєстрацію ДК № 2741 від 15.01.2007 р.
Виготовлювач ФОП Варвус В. В.

